

Dick Witte

Kop in de hoogte, neus in de wind

100 jaar 'Mens, durf te leven!'
een baanbrekend lied

Uitgeverij Aspekt

Inhoud

1. Mensch, durf te leven!	11
2. Het begin van het cabaret	19
3. Dirk Witte	29
4. De Grote Oorlog	39
5. De moord op Pisuisse	55
6. Crisis en wanhoop	65
7. Bezetting en wederopbouw	81
8. Bezieling en inspiratie	97
Vijf portretten:	
- Lies Hildebrand	34
- Wim Kerkhof	50
- Peter	62
- Henk Claassen	77
- Jeroen Groenendijk	93
Gebruikte literatuur	117

Mensch, durf te leven!

Het lied ‘Mens(ch), durf te leven!’ bestaat honderd jaar. Het is geschreven in het najaar van 1917, door Dirk Witte (1885-1932). Er is een grote oorlog bezig. Die speelt zich voor een belangrijk deel af in West-België en Noord-Frankrijk. Daar wordt eindeloos en genadeloos gevochten en gesneuveld.

Nederland mobiliseert zijn dienstplichtigen. Dirk Witte is ook opgeroepen. Hij hoeft niet te vechten, want agressor Duitsland laat Nederland met rust.

Hoewel de oorlog zich over de landsgrenzen afspeelt, maakt hij grote indruk op Witte. Het zijn de verhalen van Belgische vluchtelingen en correspondenten die hem tegen deze oorlog doen keren. Hij schrijft er kritische liedjes over.

‘Mens, durf te leven!’ is Wittes meest bekende lied, het is zijn lijflied. Niet per se antimilitaristisch, maar wel een lied dat ingaat tegen het conformisme dat tot oorlogen leiden kan. ‘Mens, durf te leven!’ is een strijdbaar lied, geen strijdlied. De tekst gaat niet over grootse en meeslepende visioenen, maar over de “eigen vierkante meter”. Het lied gaat over het zelfbeschikkingsrecht van de mens.

‘Mens, durf te leven!’ is nog steeds actueel. Het zou, op wat gedateerde woorden na, nu geschreven kunnen zijn. Daarom verdient het lied een hommage bij dit honderdjarig bestaan.

Mens, durf te leven!

*Je leeft maar heel kort, maar een enkele keer
en als je straks anders wilt, kun je niet meer,
Mens, durf te leven!*

*Vraag niet elke dag van je korte bestaan:
hoe hebben m'n pa en m'n grootpa gedaan?
Hoe doet er m'n neef en hoe doet er m'n vrind?
En wie weet, hoe of dat nou m'n buurman weer vindt?
En – wat heeft 'Het Fatsoen' voorgeschreven?
Mens, durf te leven!*

*De mensen bepalen de kleur van je das
de vorm van je hoed, en de snit van je jas
en – van je leven.*

*Ze wijzen de paadjes, waarlangs je mag gaan
en roepen "o foei!" als je even blijft staan.
Ze kiezen je toekomst en kiezen je werk,
ze zoeken een kroeg voor je uit en een kerk
en wat j' aan de armen moet geven.
Mens, is dat leven?*

*De mensen – ze schrijven je leefregels voor,
ze geven je raad en ze roepen in koor:
Zo moet je leven!*

*Met die mag je omgaan, maar die is te min,
met die moet je trouwen – al heb je geen zin
en daar moet je wonen, dat eist je fatsoen.
En je wordt genegeerd als je 't anders zou doen,
alsof je iets ergs had misdreven.
Mens, is dat leven?*

*Het leven is heerlijk, het leven is mooi,
maar – vlieg uit in de lucht en kruip niet in een kooi.
Mens, durf te leven!*

*Je kop in de hoogte, je neus in de wind
en lap aan je laars hoe een ander het vindt.
Hou een hart vol van warmte en van liefde in je borst,
maar wees op je vierkante meter een vorst!
Wat je zoekt, kan geen ander je geven.
Mens, durf te leven!*

Ramses Shaffy, foto: W.A. Top (collectie UvA)

Ramses Shaffy

Als je mensen vraagt of ze ‘Mens, durf te leven!’ kennen, dan duurt het doorgaans even voordat er antwoord komt. “Is dat niet van Ramses?”, vragen sommigen. Ja, inderdaad, het is Ramses Shaffy die het lied in 1967 nieuw leven inblaast. Hij zingt het vol passie op de televisie, in een documentaire over de cabaretier Jean-Louis Pisuise. Met wapperende lange haren, dansend langs het Noord-zeestrand.

Er worden, naast Ramses, ook wel andere namen genoemd. In de regio Rotterdam is de uitvoering van The Amazing Stroopwafels populair. Zij maken er een stevig rocknummer van. In Midden-Brabant is het Peer de Graaf die bekend staat om zijn reggae-variant. Ouderen noemen Frits Lambregts (1982), Willem Nijholt (1977), Jasperina de Jong (1963), Willy Alberti (1962) en Max van Praag (1958). Nog ouderen hebben het over Alex de Haas (1941), Herman Tholen (1940), Henk Stuurup (1928), Stella Fontaine (1920), Henri Wallig (1920) en natuurlijk over de man voor wie Dirk Witte het lied heeft geschreven: Jean-Louis Pisuise (1918).

De jonge generatie kent de uitvoeringen van Wende Sniijders en Huub van der Lubbe. Zij zingen het beiden. Net als Peter Faber, Jenny Arean, Jim de Groot, de Nederlands-Turkse zangeres Karsu Dönmez en Theatergroep Flint. Jörgen Raymann, tenslotte, geeft ‘Mens, durf te leven!’ een heel eigen Surinaams kleurtje.

Voor mij, ik ben van vlak na de Tweede Wereldoorlog, is de uitvoering van Ramses Shaffy legendarisch. Op overtuigende wijze weet hij het oude lied tot leven te brengen. Ramses is rock & roll, is opstand en verzet tegen alles wat oud en verjaard is. Het lied past door zijn magistrale uitvoering naadloos in de roerige jaren zestig. Een tijd waarin de jeugd steeds minder pikt. De ‘revolutie’ breekt uit op scholen en in bedrijven, want alles moet anders. Weg met die maffe jaren vijftig, weg met het eeuwig gezeur over de oorlog.

Vooruit kijken, geen slachtoffer zijn van wat achter je ligt, met kracht en nieuw elan de toekomst tegemoet gaan. Dat zijn de jaren zestig en die worden mede ingeluid door Ramses met dit, toen al vijftig jaar oude, cabaretlied.

Bladmuziek

Ik maak jaren eerder al kennis met ‘Mens, durf te leven!’. Mijn vader zingt het in mijn jeugd. Samen met andere liedjes van Dirk Witte, van wie we trouwens geen familie zijn. Mijn vader is een arbeider die na de oorlog, om iets bij te verdienen, optreedt op bruiloften en partijen, samen met zijn bandje. Net getrouwd en nog inwonend bij familie, trekt hij er op zaterdagavonden op uit. Hij is de drummer van de band en tevens degene die zo’n feestavond aan elkaar praat en zingt. Als kind vind ik dat prachtig, ik kijk met een warm gevoel van trots naar hem op als hij ergens op een podium staat te zingen.

Thuis ligt de bladmuziek op tafel. De uitgaven van Dirk Witte waren vaak mooi geïllustreerd met tekeningen van kunstenaars. Ze hingen vroeger als schilderijtjes in de etalage van de muziekwinkel.

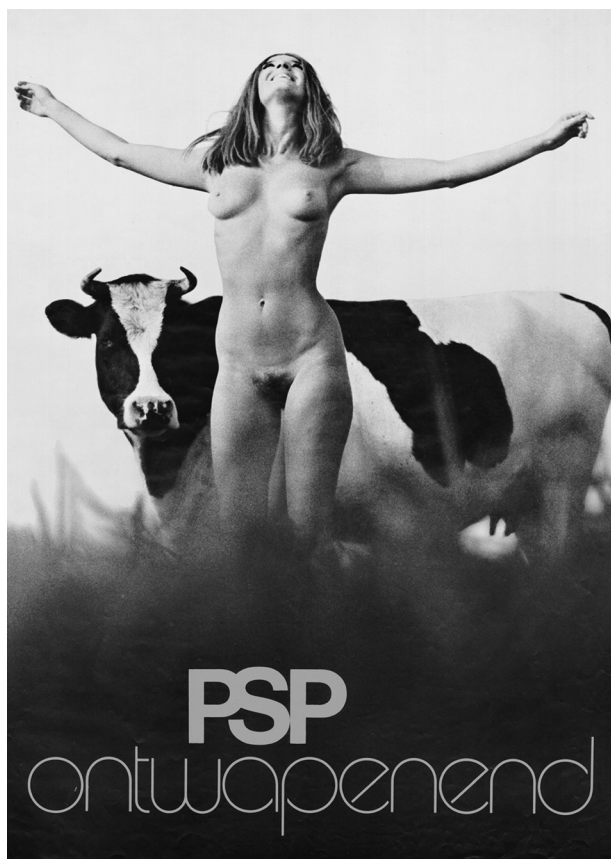
Ik herinner me nog hoe fascinerend ik het voorblad vond van 'Mensch, durf te leven!' (mens nog in de oude spelling). Natuurlijk ben ik geïntrigeerd door mijn naam die er met koeienletters op staat. Ik heet officieel Dirk, de naam van mijn opa aan moeders kant. Toch is het vooral de prachtige tekening op het voorblad, die me keer op keer aantrekt.

Illustratie: Leo Gestel

Op de tekening staat een grote man met lange haren. Hij spreidt zijn armen en balt zijn vuisten. Van dat beeld, dat Shaffy later overneemt, gaat een immense kracht uit. Temeer als je de rest van de tekening bekijkt. Achter de man is afschuwelijke oorlogssymboliek te zien: bommenwerpers, zeppelins, zwarte kraaien, gebombardeerde

huizen, grafzerken, donkere wolken en een grijnzende doodskop. Een hels tafereel dat doorboord wordt door een grote opkomende zon, die bijna de helft van de tekening in beslag neemt. Vanuit die knalgele warmtebron rijst die man met zijn gebalde vuisten omhoog. Alsof hij wil zeggen: kom op, verhef u tegen al het kwaad. Leg u niet neer bij wat een natuurramp lijkt, maar door mensen is

PSP-poster. Ontwerp: Georg Noordanus, Foto: Hendrik-Jan Koldeweij

veroorzaakt. Loop niet klakkeloos achter anderen aan, want dan loop je in de schaduw. Treed naar voren, in het volle licht. Kies voor het leven en niet voor dood en verderf. Het lied kan geen betere illustratie hebben dan deze anekdotische krijttekening van Leo Gestel (1881-1941).

Dit krachtige beeld is in 1971 fotografisch herhaald. Dit keer niet met een stoere man maar met een naakte vrouw. Zij staat in een weiland en spreidt haar armen. Achter haar geen oorlogssymbolen, maar een vredelievende koe. De foto van Hendrik Jan Koldewey staat op de iconische verkiezingsposter van de PSP. 'Ontwapenend' staat er onder.